

Sertifikācijas sistēmu aktualitātes Eiropā – jaunās prasības un vides aktīvistu pārspīlējumi

Māris Liopa, Latvijas Mežu sertifikācijas padome

Uz 2026. gada septembri meža sertifikācijas sistēmu *FSC (Forest Stewardship Council)* un *PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification)* galvenās aktualitātes Eiropā un konkrētajos reģionos ir cieši saistītas ar ES Atmežošanas regulas (EUDR) ieviešanas procesiem un cīņu pret zaļmaldināšanu. Svarīgākais globālais un reģionālais pagrieziens abās sistēmās ir administratīvā sloga mazināšana un zīmola stratēģijas maiņa.

Kā jau rakstījām iepriekš, 2026. gada augustā stājās spēkā FSC atjauninātais Normatīvais modulis, kas tika pārstrādāts, reaģējot uz Eiropas Komisijas iniciatīvām vienkāršot EUDR prasības un atvieglot birokrātisko slogu sertifikātu turētājiem. Jāuzsver, ka FSC visā pasaulē pilnībā atsakās no populārā saukļa un preču zīmes "*Forests For All Forever*". Šis solis sperts saistībā ar jauno ES direktīvu pret zaļmaldināšanu (*Empowering Consumers for the Green Transition*), aizvietojojt vispārīgus saukļus ar precīzāku un izsekojamāku komunikāciju.

Aktualitātes valstīs un reģionos

Ziemeļvalstīs, kur vēsturiski dominē PEFC - īpaši privāto mežu īpašnieku vidū - un FSC - lielajiem mežizstrādes uzņēmumiem, galvenais uzsvars ir uz piegādes ķēžu (CoC) digitalizāciju.

2026. gada vasarā noslēdzās apjomīgākā piegādes ķēžu standartu (FSC-STD-40-004) reforma pēdējo gadu laikā, lai uzlabotu koksnes izcelsmes izsekojamību. Ziemeļvalstu tirgū, kas eksportē lielu apjomu zāģmateriālu un celulozes, šo jauno izsekojamības moduļu ieviešana praksē šobrīd ir prioritāte.

Vācija, kur Bonnā atrodas FSC International galvenā mītne, šobrīd ir kā galvenais centrs jauno standartu testēšanai. Vācijas tirgū aktīvi attīstās PEFC un FSC "grupas sertifikāti" mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Ņemot vērā stingrās ES prasības, Vācijā

arvien vairāk kokapstrādes uzņēmumu apvienojas grupās, lai samazinātu ikgadējās audita izmaksas par 40–50%.

Polijā šobrīd turpinās FSC sertifikācijas atjaunošanas process valsts mežos. Pēc tam, kad 2022. un 2023. gadā Polijas Valsts mežu reģionālās direkcijas masveidā atteicās no FSC sertifikācijas samazinot sertificētās platības no divām trešdaļām līdz nepilniem 1,7 miljoniem hektāru, pašlaik aktīvi tiek īstenota vienošanās par sertifikācijas atjaunošanu visā valstī. Tas ir kritiski svarīgi Polijas mēbeļu un kokapstrādes rūpniecībai, kas ir ļoti atkarīga no FSC sertificētas koksnes eksporta uz Rietumeiropu.

Lielbritānijā, kas ir viena no lielākajām koksnes izstrādājumu importētājvalstīm, uzsvars tiek likts uz sertifikāciju būvniecības un publisko iepirkumu sektorā. PEFC Lielbritānijā aktīvi virza ticamas izcelsmes koksnes izmantošanu ilgtspējīgā būvniecībā, kur koksne tiek kombinēta ar citiem zema oglekļa emisiju materiāliem. PEFC sistēma nesen saņēmusi plašu atzinību Lielbritānijas kokrūpniecības apbalvojumos (*UK Timber Industry Awards*) par inovācijām un ilgtspēju arhitektūrā un dizainā.

Tirgus pieprasījums un sistēmu izvēle

Piemēram, Vācijas un Nīderlandes tirgos vēsturiski un joprojām pastāv izteikta nepieciešamība pēc FSC sertifikācijas, īpaši patēriņa preču, iepakojuma, mēbeļu un augstākas pievienotās vērtības kokmateriālu segmentos. Vācijas pircēji un Nīderlandes lielie iepirkumu tīkli FSC bieži vien uzskata par "zelta standartu" bioloģiskās daudzveidības aizsardzībā, un daudzi privātie klienti šajās valstīs nesertificētu vai pat tikai PEFC sertificētu produkciju gala patēriņa precēm var nepieņemt.

Savukārt Lielbritānijā situācija ir nedaudz atšķirīga un elastīgāka. Apvienotās Karalistes publiskais sektors un lielie būvniecības projektu attīstītāji oficiāli piemēro abpusēju atzīšanu – gan FSC, gan PEFC tiek uzskatīti par vienlīdz derīgiem pierādījumiem valsts iepirkumos. Ja jūsu produkcija ir orientēta uz būvniecības sektoru, konstrukciju materiāliem vai apdares dēļiem Lielbritānijā, PEFC sertifikāts būs pilnībā pietiekams un komerciāli izdevīgāks tā zemāko uzturēšanas izmaksu dēļ. Turpretim, ja uzņēmums plāno strādāt ar Vācijas un Nīderlandes tirgiem plašākā mērogā - ārpus vienīgi būvniecības, FSC sertifikācija sniegs ievērojamu

konkurētspējas priekšrocību un novērsīs riskus, ka klients varētu atteikties no darījuma sertifikāta veida dēļ. Daudzi eksportētāji uz šo reģionu pat izvēlas uzturēt abas sistēmas jeb t.s. dubulto sertifikāciju, lai elastīgi pielāgotos katra konkrētā klienta prasībām.

Praktiskie soļi EUDR un izmaksu vadībā

Strādājot ar Rietumeiropas valstīm, jāreķinās, ka pircēji pieprasīs nevainojamu digitālo datu apmaiņu. Tā kā šobrīd abas sertifikācijas sistēmas ir integrējušas digitālos izsekojamības moduļus, uzņēmumiem primāri ir jāsagatavo sava iekšējā uzskaites jeb ERP sistēma. Klienti Rietumos, īpaši Vācijā un Nīderlandē, sagaidīs, ka koksnes izcelsmes un ģeolokācijas dati tiks nodoti automātiski un digitāli līdz ar precī, lai viņiem nebūtu jāveic papildu administratīvais darbs saistībā ar EUDR risku analīzi.

Lai optimizētu izmaksas, pirms sertifikācijas procesa uzsākšanas ir vērts izvērtēt grupas sertifikācijas shēmas. Latvijā un Baltijas reģionā darbojas vairākas sertifikācijas iestādes un konsultanti, kas piedāvā mazajiem un vidējiem uzņēmumiem pievienoties jau eksistējošām Piegādes ķēdes (CoC) grupām. Tas ļauj izvairīties no pilna apjoma individuālā audita izmaksām un samazina ikgadējos maksājumus par sertifikāta uzturēšanu, vienlaikus nodrošinot pilnvērtīgu FSC vai PEFC statusu, ko pieprasa partneri Rietumeiropā.

Ilgtspēja, ģeolokācija, izsekojamība

Pēdējā laikā meža apsaimniekošanas (FM) sertifikācija primāri koncentrējas uz pašu meža resursu ilgtspēju tieši cirsmā. Mežu īpašniekiem un apsaimniekotājiem abās sistēmās ir obligāti jānodrošina bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, atstājot ekoloģiskos kokus un mirušo koksni, kā arī jāievēro stingras darba tiesību prasības. Galvenais jaunums šajā līmenī ir obligātā ES Atmežošanas regulas (EUDR) ģeolokācijas prasība, kas uzliek par pienākumu fiksēt precīzas meža nogabalu koordinātas katram koksnes kubikmetram. Atšķirība ir pieejā – kamēr FSC izvirza ļoti stingrus, centralizētus ierobežojumus kailcirtēm un ķīmisko vielu lietošanai, PEFC piedāvā elastīgākus nacionālos standartus, kas ir vieglāk izpildāmi privātajiem un mazajiem mežu īpašniekiem, tādēļ

PEFC joprojām saglabā dominējošu platību pārsvaru Ziemeļvalstīs un Vācijā.

Turpretim piegādes ķēžu (CoC) sertifikācija attiecas uz nākamo posmu – kokapstrādi, mēbeļu ražošanu, loģistiku un tirdzniecību. Šeit galvenais uzdevums ir nodrošināt, lai sertificētais materiāls ražošanas procesā un noliktavās netiktu sajaukts ar nezināmas izcelsmes koksni. Kopš 2026. gada vasaras reformas abas sistēmas ir pārgājušas uz pilnīgu digitālo izsekojamību, kur darījumu apjomi un pavadzīmes tiek reālā laikā saskaņoti digitālajās platformās. FSC sistēmā uzņēmumiem ir jāveic padziļināta Kontrolētās koksnes (*Controlled Wood*) riska novērtēšana nesertificētajām izejvielām, savukārt PEFC piedāvā nedaudz vienkāršotu procentuālo aprēķina metodi jaukto materiālu ražotnēm.

Izmaksu faktori meža apsaimniekošanas un piegādes ķēžu uzraudzībā

Pāreja uz jaunajiem EUDR un Eiropas Zaļā darījuma standartiem ir ieviesusi būtiskas izmaiņas gan meža apsaimniekošanā, gan piegādes ķēžu (CoC) kontrolē.

Sertifikācijas uzturēšanas izmaksas uzņēmumiem sastāv no tiešajām - auditi, sertifikācijas iestāžu maksas - un netiešajām - iekšējo sistēmu pielāgošana, darbinieku laiks - izmaksām. Vidējam kokapstrādes uzņēmumam PEFC parasti izmaksā par 15–25% lētāk nekā FSC, jo PEFC administrēšanas procedūras vēsturiski ir mazāk birokrātiskas.

Lai risinātu augošās izmaksas, ko rada jaunās EUDR digitālās prasības, Vācijā un Ziemeļvalstīs uzņēmumi masveidā izmanto grupas sertifikātus. Apvienojoties grupā, viena uzņēmuma ikgadējās audita izmaksas var samazināties pat par 40–50%. 2026. gadā lielāko izmaksu pozīciju vairs neveido paši sertifikāti, bet gan investīcijas IT sistēmās un ERP programmatūrā, lai nodrošinātu datu automātisku nodošanu FSC un PEFC digitālajām platformām koksnes izcelsmes pierādīšanai.

Eiropas sabiedrības un vides aktīvistu organizāciju attieksme

Attieksme Eiropā ir polarizēta – kamēr patērētāji un iepircēji pieprasa sertifikātus kā pašsaprotamu standartu, vides organizācijas ir kļuvušas ievērojami kritiskākas un agresīvākas.

Lielbritānijā, Vācijā un Ziemeļvalstīs FSC un PEFC logotipi uz iepakojuma vai būvmateriāliem ir "biļete tirgū". Lielie mazumtirdzniecības tīkli un publiskie iepirkumi būvniecībā bieži vien nemaz nepieņem nesertificētu produkciju. FSC lēmums atteikties no saukļa "*Forests For All Forever*" saistībā ar ES direktīvu pret zaļmaldināšanu sabiedrībā kopumā tiek uzņemts pozitīvi – patērētāji Eiropā kļūst izglītotāki un pieprasa reālus, pārbaudāmus faktus, nevis vispārīgus mārketinga lozungus.

Tomēr - kā jau tas ierasts, daudzas ietekmīgas Eiropas vides NVO, piemēram, *Greenpeace*, *WWF* reģionālās nodaļas utt., PEFC joprojām vērtē kritiski, uzskatot to par "mežsaimnieku veidotu sistēmu", kuras standarti mežu aizsardzībā esot "pārāk mīksti".

Lai gan FSC vēsturiski tiek uzskatīts par vides NVO favorītu, Polijas un Ziemeļvalstu kontekstā organizācijas izdara ļoti spēcīgu spiedienu arī uz to. Vides aktīvistu pieprasa pilnīgu caurspīdīgumu un kritizē FSC gadījumos, kad sertifikāti tiek saglabāti reģionos, kur notiek intensīva veco dabisko mežu izstrāde. Vides organizācijas stingri aizstāv pozīciju, ka ne FSC, ne PEFC sertifikāts automātiski neatbrīvo uzņēmumu no atbildības EUDR prasību izpildē. Sertifikāti tiek uzskatīti tikai par "risku mazināšanas instrumentu", un visa atbildība par mežu apsaimniekošanu paliek paša uzņēmuma ziņā.

Vides aktīvistu prasības Eiropā - pārspīlētas un nepamatotas

Eiropas kokrūpniecības un mežsaimniecības nozares lielākā problēma un pamats ļoti asām debatēm, ir tieši šo agresīvo vides organizāciju attieksme, kas kulmināciju sasniedz tieši līdz ar EUDR ieviešanu. Nozares pārstāvju un daudzu ekspertu vidū valda

uzskats, ka Eiropas mežsaimnieki ir kļuvuši par pašu radītā augstā standarta ķīlniekiem.

Atšķirībā no Dienvidamerikas vai Āzijas, kur katru gadu tiek izcirsti miljoniem hektāru pirmatnējo mežu, Eiropā mežu platības pēdējo desmitgažu laikā ir pastāvīgi palielinājušās. Eiropas mežu apsaimniekošana jau vēsturiski ir viena no stingrāk regulētajām un ilgtspējīgākajām pasaulē. Kamēr Amazones baseinā, Centrālāfrikā un Dienvidaustrumāzijā notiek neatgriezeniska tropisko mežu iznīcināšana un reāli likumības pārkāpumi, Eiropas vides organizācijas milzīgus resursus tērē, cīnoties pret legālu un sertificētu mežizstrādi, piemēram, Baltijā, Polijā vai Ziemeļvalstīs.

Eiropas kokrūpniekiem un mežu īpašniekiem uzspiestās sertifikācijas un EUDR prasības, piemēram, katra balķa ģeolokācija, digitālās izsekojamības platformas utt., rada milzīgu administratīvo un finansiālo slogu. Tas mazina Eiropas uzņēmumu konkurētspēju globālajā tirgū, kur trešo valstu ražotāji bieži vien ignorē jebkādus standartus.

Koksne ir vienīgais plaši pieejamais, atjaunojamais būvmateriāls, kas piesaista oglekli. Uzspiežot pārlietu drakoniskus mežizstrādes ierobežojumus Eiropā, tiek bremzēta bioekonomika, spiežot būvniecības un iepakojuma nozares atgriezties pie fosilajiem materiāliem - betona, metāla, plastmasas, kas nodara daudz lielāku kaitējumu planētai.

Kāpēc vides aktīvisti "nedodas uz ekvatoru" ?

Lai gan meža un kokrūpniecības nozaru sašutums ir loģisks un saprotams, vides nevalstiskajām organizācijām ir sava argumentācija jeb "mantra", kāpēc īpašs spiediens tiek izdarīts tieši Eiropā.

Vides aktīvisti piekrīt, ka Eiropā mežu platības tiešām pieaug, taču viņi uzskata, ka mainās to kvalitāte. Aktīvistu galvenais satraukums ir par to, ka veci, dabiski meži ar augstu bioloģisko daudzveidību tiek aizstāti ar monokultūru stādījumiem jeb komerciāliem mežiem, kas ekosistēmas ziņā ir ievērojami nabadzīgāki. Ziemeļvalstu kontekstā ekoaktīvistu organizācijas visvairāk kritizē tieši "pēdējo pirmatnējo" mežu fragmentēšanu mežizstrādes dēļ.

Ekoaktīvisti arī uzsver, ka EUDR mērķis ir “izmantot Eiropas tirgus varu”, lai sakārtotu situāciju t.s. “ekvatora joslā”. Tā kā Eiropa pati ir milzīga tropiskās koksnes, kafijas, kakao un sojas importētāja, regula tika radīta, lai aizliegtu šo produktu importu, ja tie saistīti ar atmežošanu trešajās valstīs. Taču Pasaules Tirdzniecības organizācijas noteikumi aizliedz piemērot diskriminējošus noteikumus tikai ārvalstīm – lai regula būtu likumīga, tādas pašas stingras prasības bija jāattiecinā arī uz pašas Eiropas ražotājiem. Respektīvi, vēloties, lai produktu ieguve arī citur pasaulē būtu ilgtspējīga un legāla, eiropieši ir “iešāvuši sev kājās”...

Vietējā mēroga vides aktīvisms valstīs ap ekvatoru bieži saskaras ar korupciju, tiesiskuma trūkumu un pat fiziskiem draudiem dzīvībai. Tāpēc starptautiskās vides aktīvistu organizācijas izvēlas uzspiest uz Eiropas likumdošanu un patērētājiem, jo šeit tiesiskie un tirgus mehānismi reāli strādā un pašiem nav jāriskē.

Kopumā mežrūpniekiem ir absolūta taisnība tajā, ka Eiropā mežsaimniecības pamatrādītāji ir izcili un prasību latīņa ir pacelta nesamērīgi augstu, salīdzinot ar pārējo pasauli. Vides aktīvistu nevēlēšanās redzēt atšķirību starp nelegālu, plašu un noziedzīgi organizētu *mežu izciršanu* (termiņš šajā gadījumā ir pilnīgi precīzs) subekvatoriālajā joslā un stingri kontrolētu, sertificētu mežizstrādi Eiropā rada nevajadzīgu un kaitīgu spiedienu uz vietējiem ražotājiem, ko mēs pastāvīgi jūtam arī pie mums Latvijā.